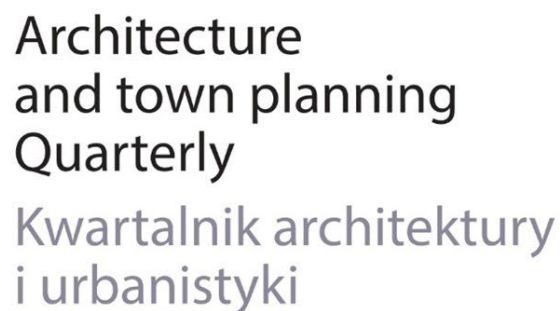
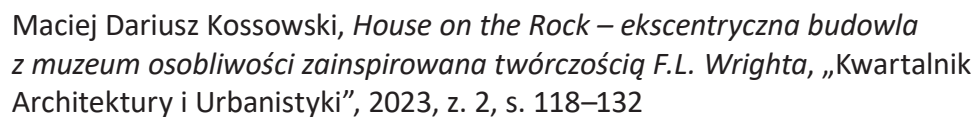

2/2023
tom LXVII
indeks 234540
ISSN 0021-5054

Maciej Dariusz Kossowski, *House on the Rock – an eccentric building with a museum of curiosities inspired by the work of F.L. Wright*, "Architecture and Town Planning Quarterly", 2023, no. 2, pp. 118–140
[English version pp. 133–140]

DOI: 10.17388/WUT.2025.0055.ARCH

House on the Rock – ekscentryczna budowla z muzeum osobliwości zainspirowana twórczością F.L. Wrighta

Maciej Dariusz Kossowski, dr
Centrum Ratownictwa Zabytków Warszawa

Maciej Dariusz Kossowski, PhD
Heritage Rescuing Centre Warsaw

Streszczenie

Celem pracy jest omówienie etapów powstawania, źródeł inspiracji i wyposażenia dość niezwyklej budowli wzniesionej na ostańcu skalnym Deer Shelter Rock w Stanach Zjednoczonych AP przez Alexandra Johna Jordana, architekta-amatora zainspirowanego twórczością Franka Lloyd Wrighta, którego rezydencja Taliesin znajdowała się nieopodal. Jordan, podobnie jak Wright, dążył do powiązania architektury z krajobrazem. Przejawem tej idei było posadowienie budowli na formacji geologicznej ponad koronami drzew oraz nadanie wnętrsom rustykalnego charakteru. Jednak rozbudowa nieruchomości wykraczająca poza obręb wyniosłości skalnej i umieszczenie w niej znacznej ilości urządzeń mechanicznych własnej konstrukcji zdezwuowało sielski charakter rezydencji. Pomieszczenia bowiem zostały w przeważającej mierze zaprojektowane z przeznaczeniem do celów ekspozycyjnych i quasi-muzealnych, a nie wyłącznie mieszkalnych. One to rozślawiły budowlę, czyniąc ją turystyczną atrakcją. Publikacja *The Dream Lives On... the house on the rock* (1991) określa Dom na Skale jako „wspaniały eksperyment twórczego współistnienia człowieka z naturą, ucztę dla zmysłów i cudowne, niepowtarzalne przeżycie”. House on the Rock jest przeciwieństwem Willi Jeana Paula Getty’ego w Malibu w Kaliforni czy też Ringling Museum of Art w Sarasocie na Florydzie, jednak we wszechobecnym świecie popkultury uzyskał znacznie większą popularność trafiając w gusta masowego odbiorcy.

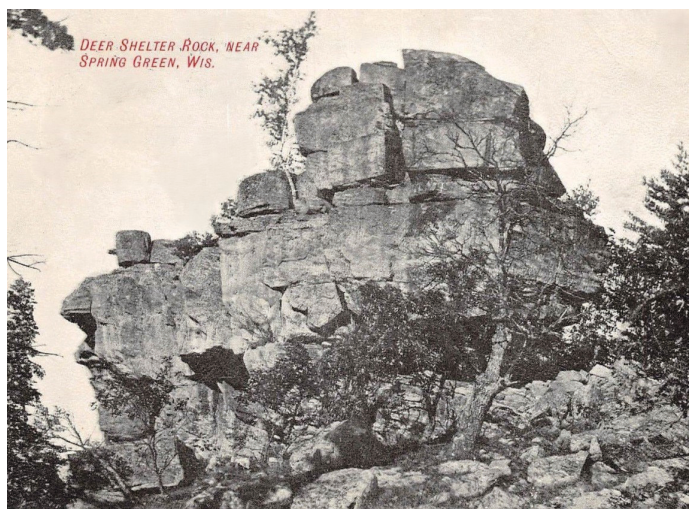
Słowa kluczowe

Dom na Skale | Alex J. Jordan |
inspiracje architekturą Wrighta | muzeum osobliwości

House on the Rock położony jest nieopodal Spring Green i Dodgeville w stanie Wisconsin, 200 mil na północny-zachód od Chicago i 50 mil na zachód od Madison¹. Dom zbudowany został na platformie formacji skalnej (il. 1, 2) i był spełnieniem młodzieńczych marzeń amerykańskiego wizjonera Alexandra (Alexa)

¹ *The Dream Lives On... the house on the rock* (50th Year Anniversary Edition), Spring Green 1991, s. 133.

1.

2.

Johna Jordana (1914-1989), architekta-amatora i twórcy oryginalnych urządzeń mechanicznych (il. 3, 4)².

Ostaniec wapienny Deer Shelter Rock³ już na przełomie XIX i XX w. stał się miejscem wycieczek i urządzanych na nim pikników. W latach 40. XX w. upodobał go Jordan i często na nim biwakował. Stabilne schronienie postanowił zbudować w następstwie zerwania namiotu przez wiatr podczas nocy⁴. Skałę z przyległym terenem użyczył Jordanowi miejscowy farmer, co umożliwiło rozpoczęcie w 1945 r. szeroko zakrojonych robót. Za pomocą materiałów wybuchowych zniwelował częściowo koronę szczytu, modelując podłoże pod zabudowę. Wzniósł na niej schronisko nazwane Szopą. Nieusatysfakcjonowany efektem zburzył ją i na początku lat 50. XX w. rozpoczął budowę Pokoju Zimowego⁵. Jordan nie uzyskał architektonicznego wykształcenia, lecz zafascynowany dziełami Franka Lloyda Wrighta, którego posiadłość Taliesin⁶ oddalona była od skały zaledwie o 5 mil w linii prostej, zamyślił wznieść budowlę dorównującą dziełom wybitnego architekta, naśladującą styl „fuzji z naturą”. Nie tylko rozmach założenia architektonicznego Wrighta, łączącego w jednym kompleksie dom mieszkalny z pracownią architektoniczną i budynkami gospodarczymi, ale także umiejscowienie w krajobrazie o pofałdowanej tektonice terenu, na grzbiecie wzgórza, z widokiem na rozległe pola i obszary zadrzewione, niewątpliwie oddziaływały na wyobraźnię Jordana, skoro podjął niezwykle wyzwanie.

² T. Kupsh, *Never Enough: The Creative Life of Alex Jordan*, Chicago 2014.

³ Formacja skalna formy prostopadłościenniej o wysokości prawie 20 m i wymiarach korony ok. 18 na 21 m. Zerodowana, ale stabilna.

⁴ Alex Jordan – *The man behind the creations at The House on the Rock*, <https://www.thehouseontherock.com/alex-jordan-the-man-behind-the-creations-at-the-house-on-the-rock/> (dostęp: 15.11.2022).

⁵ *Southwest Wisconsin Uplands – House on the Rock*, <https://www.uplandsguide.com/member/info/house-on-the-rock/> (dostęp: 15.11.2022).

⁶ Kompleks architektoniczny zaprojektowany w 1911 r. składający się z rezydencji, pracowni i gospodarstwa rolnego Wrighta o imponującej powierzchni 3400 m², położony na działce o pow. 800 akrów (ponad 300 ha). W 1976 r. uznany za Narodowy Zabytek Historyczny, a w 2019 r. wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Zob. R. C. Henning, *Frank Lloyd Wright's Taliesin. Illustrated by Vintage Postcards*, Madison 2011. Wright wznosił także Taliesin West – dom-pracownię letnią na pustyni w Arizonie, również wpisany na obie listy dziedzictwa: K. Smith, *Frank Lloyd Wright's Taliesin and Taliesin West*, New York 1997.

1. Deer Shelter Rock, pocztówka z 1906 r.

Źródło: <https://www.hippocard.com/listing/b86-spring-green-wisconsin-wi-postcard-1906-deer-shelter-rock/7207644>

1. Deer Shelter Rock, a postcard from 1906.

Source: <https://www.hippocard.com/listing/b86-spring-green-wisconsin-wi-postcard-1906-deer-shelter-rock/7207644>

2. Deer Shelter Rock na fotografii z pocz. XX w.

(przed 1906 r.) Autor nieznany, źródło:

<https://loveandourlaptoplives.com/house-on-the-rock/>

2. Deer Shelter Rock in a photograph from the early 20th century (before 1906). Author unknown, source:

<https://loveandourlaptoplives.com/house-on-the-rock/>

3.

4.

3. Alex Jordan w latach 30. XX w., za: <https://www.thehouseontherock.com/alex-jordan-the-man-behind-the-creations-at-the-house-on-the-rock/>

3. Alex Jordan in the 1930s, after: <https://www.thehouseontherock.com/alex-jordan-the-man-behind-the-creations-at-the-house-on-the-rock/>

4. Alex Jordan podczas budowy House on the Rock, za: <https://www.thehouseontherock.com/alex-jordan-the-man-behind-the-creations-at-the-house-on-the-rock/>

4. Alex Jordan during the construction of the House on the Rock, after: <https://www.thehouseontherock.com/alex-jordan-the-man-behind-the-creations-at-the-house-on-the-rock/>

Zasadnicza budowla z pokojem mieszkalnym, studium i warsztatem powstała na koronie 18-metrowego ostańca o pionowych ścianach w partii szczytowej. Materiał budowlany zapewnił Jordanowi pobliski kamieniołom wapienia. W pierwszych latach kamień, cegły i zaprawę do budowy twórca wnosił w koszu na plecach. Wspinał się na skałę po drabinie i wciągał budulec linami, bowiem podnośnik elektryczny zainstalowano dopiero po doprowadzeniu prądu w 1952 r.⁷ Po nabyciu 200 akrowej działki ze skalnymi ostańcami⁸ Alex Jordan rozszerzył prace budowlane. Dom udostępnił publiczności w 1959 r. za opłatą 50 centów. Przychody ze wstępu przeznaczał na dalszą rozbudowę. Wzrost liczby odwiedzających wymusił zbudowanie klatki schodowej (obecnie wchodzi się po zadaszonej kładce o długości 114 m, wytyczonej wśród koron drzew). W kolejnych latach wznosił dalsze pomieszczenia, przybudówki, odrębne budowle i pawilony, które znacznie wykroczyły poza obręb wyniosłej skały. Wraz z budową tworzył urządzenia mechaniczne z przeznaczeniem do kolejnych pomieszczeń. Założył muzeum i wyposażył je w artefakty o zadziwiającej różnorodności. W wybudowanym Domu na Skale, któremu poświęcił całe życie, Jordan spędził tylko cztery noce⁹. W grudniu 1988 r. sprzedał nieruchomość długoletniemu wspólnikowi Artowi Donaldsonowi, biznesmenowi i kolekcjonerowi. Zmarł następnego roku. Zgodnie z życzeniem Jordana jego prochy rozsypano nad budowlą¹⁰.

Założenie architektoniczne składa się z kilku większych jednostek, które powstawały w różnym czasie i w pewnym oddaleniu od siebie (il. 5a, 5b, 6). Odrębne pawilony i większe budowle połączone zostały ciągami komunikacyjnymi w postaci krytych galerii i zadaszonych kładek, które przebiegają także przez dwa ogrody utrzymane w stylu japońskim i azjatyckim. Podbudowa i elementy nośne wykonane zostały ze stalowych dwuteowników, zbrojonego betonu, cegły, kamienia i kantówek drewnianych. Nowatorskim rozwiązaniem Jordana

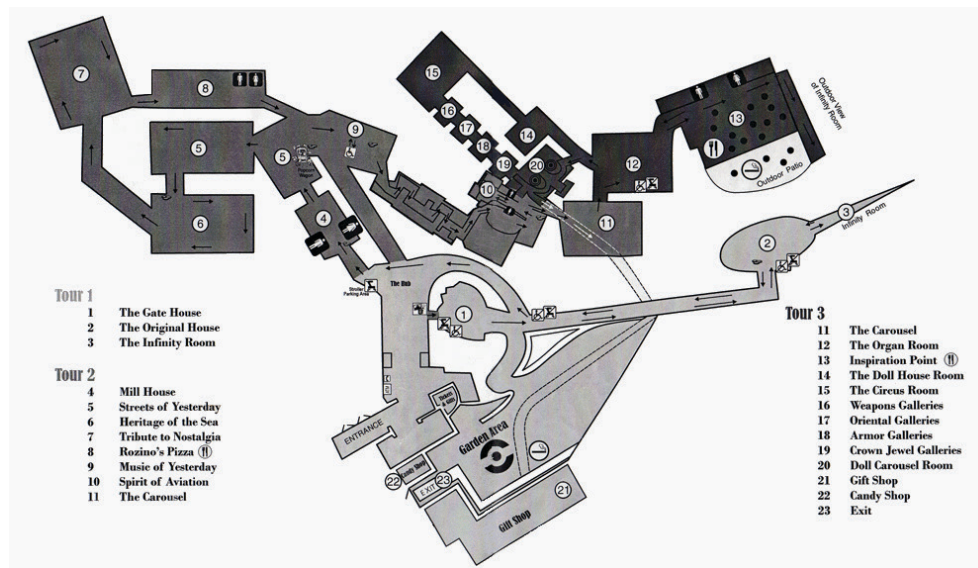
⁷ *The Dream Lives On...*, op. cit., s. 3.

⁸ Ibidem.

⁹ *Alex Jordan – The man behind the creations...*, op. cit.

¹⁰ Ibidem.

5a, 5b.

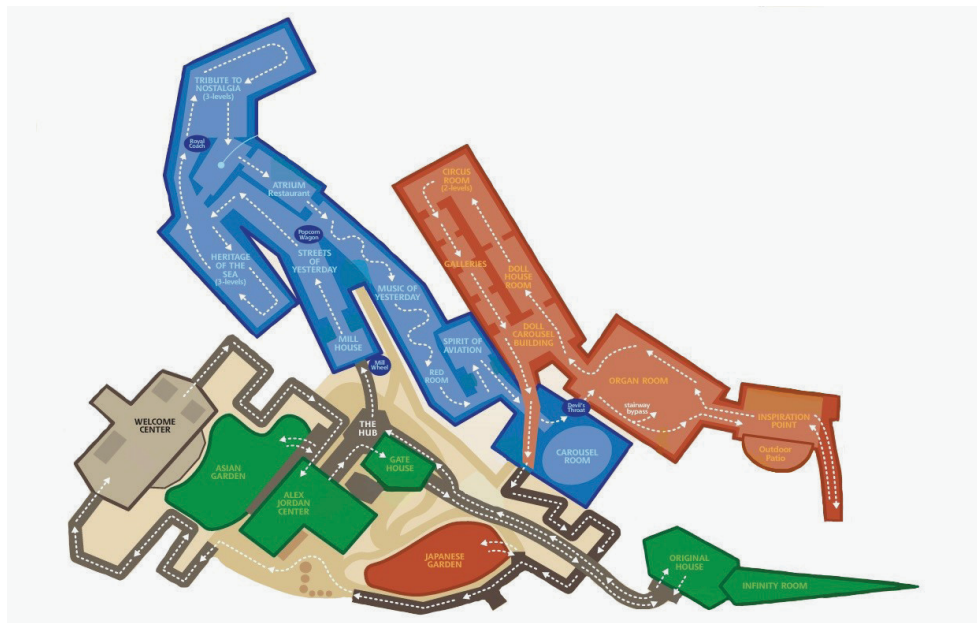

5a, 5b. House on the Rock, rozmieszczenie zabudowy w kompleksie architektonicznym i plan założenia na podstawie <https://www.thehouseontherock.com/wp-content/uploads/2024/02/GroupInfo2024.pdf>

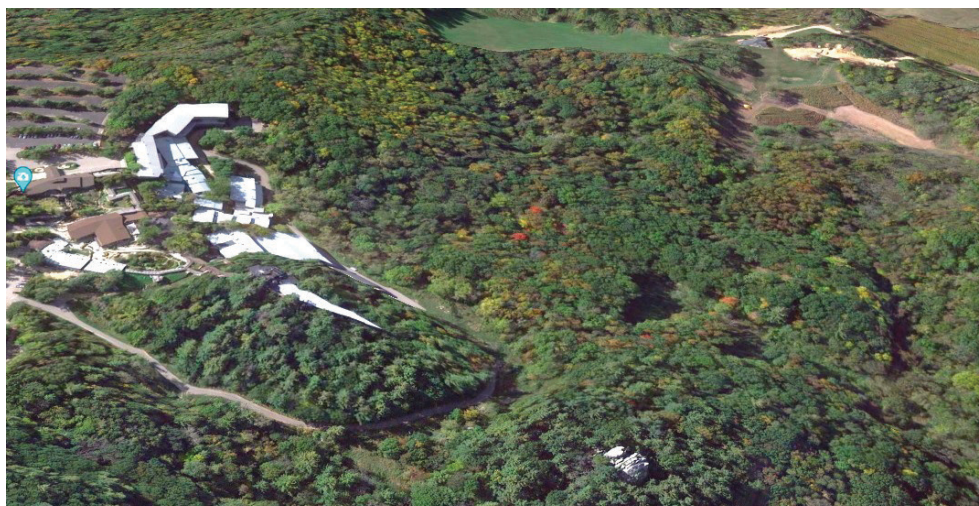
5a, 5b. House on the Rock, the layout of the development in the architectural complex and the plan of the complex based on <https://www.thehouseontherock.com/wp-content/uploads/2024/02/GroupInfo2024.pdf>

6. House on the Rock, na pierwszym planie iglica Infinity, u jej podstawy wyjściowej Dom na Skale. Źródło: Google Earth 3D

6. House on the Rock. In the foreground is the Infinity Spire with House on the Rock at its base. Source: Google Earth 3D

6.

było zastosowanie w wielu miejscach założenia architektonicznego pochyłych okien wspornikowych zaprojektowanych w taki sposób, aby uzyskać ekspozycję widokową na wierzchołki drzew u podnóża budowli. Przeszkłone ściany działowe z kwadratowych tafli zmatowionego szkła o niewielkich rozmiarach nawiązały do ekranów Shōji. Dzięki zastosowanemu rozwiązaniu sprawiają wrażenie lekkości. Nie straciły przy tym na funkcjonalności zapewniając naturalne doświetlenie wnętrza i prywatność pomieszczeń. Bryła zewnętrzna oraz część elementów wewnętrznych nawiązały więc do tradycyjnej architektury japońskiej. Asymetryczna forma przestrzenna o modułowym układzie zespoliła się z otoczeniem. Gontowe dachy z niewymiarywych klepek drewnianych, w tym zadaszenie kładek zewnętrznych także wywiedziono ze stylu budownictwa dalekowschodniego.

Wnętrza uzyskały rustykalny charakter. Lica ścian zdominował kamień łupany, podobnie jak w salonie Wrighta w Taliesin. Przestrzeń wielu pomieszczeń została wizualnie zwiększona dzięki oknom pochylonym od dołu ku górze i na zewnątrz. W pomieszczeniach o obszerniejszej kubaturze zbudowano antresole, a nawet umieszczono drzewa. W innych wykonano skalne oczka i cieki wodne. Większość pomieszczeń o asymetrycznych planach i wielopoziomowym układzie pozostaje w ustawicznym półmroku. Wielopunktowe oświetlenie zdominowały lampy witrażowe i żyrandole stanowiące największą bodaj w świecie kolekcję wyrobów manufaktury Bauer & Coble, inspirowanych twórczością Tiffany'ego (il. 7). Przypadkowe miejsca zajmują różne bibeloty z przewagą figurek i innych wyrobów dalekowschodnich. Tym właśnie aranżacja Domu na Skale różni się od rezydencji Taliesin, której obszerne wnętrza rozjaśnia światło dzienne wpadające przez przestronne okna, a meble i wyposażenie są uporządkowane.

Najstarszą częścią kompleksu architektonicznego jest Dom Główny wzniesiony na ostańcu skalnym, z którego roztacza się rozległy na 30 mil widok na dolinę Wyoming (oznaczenie 2 na il. 5a, il. 8)¹¹. Powstał na planie nieregularnego wieloboku złożonego ze zróżnicowanych kubaturowo części. Podczas budowy wykorzystano naturalną formację skalną, pozostawiając liczne głazy we wnętrzach pomieszczeń. Pierwszą zaadaptowaną przestrzenią był niewielki prostokątny pokój mieszkalny o gładkim stropie. Dłuższą ścianę wymurowano z płaskich, nierównomiernie obrobionych ciosów wapiennych i przy niej wzniesiono takież trzon kuchenny. Przeciwległą zaś dekorują ułamki grubych tafli szklanych mieniające się wieloma barwami, zespolone warstwowo w ułożeniu niezlicowanym i z występnymi tworzącymi półki. Podłużny otwór okienny o proporcjach 2:1 znajduje się na krótszym boku. W okna wprawiono kobaltowe tafle szklane o powtarzalnym dekorze. Pokój wypełniają obecnie dwie czerwone sofy. Pierwotnie ich miejsce zajmował narożnik wykończony jasnym futrem. Przez kolejnych 15 lat Jordan rozbudował dom o dalsze 12 pomieszczeń.

Do Domu Głównego przylega Pokój Nieskończoności (Infinity, oznaczenie 3 na il. 5a, il. 9-12), dobudowany w 1985 r. Zasluguje na szczególną uwagę. Jordan początkowo planował wzniesić go z drewna i szkła na odcinku do 18 m długości. Ostatecznie wykorzystał stal konstrukcyjną, dzięki zastosowaniu której mógł

¹¹ *The Dream Lives On...*, op. cit., s. 8.

7.

8.

znacznie zmodyfikować projekt. Infinity Room to pozioma, zwężająca się w szpic iglica o imponującej długości 66 m, wystająca 50 m poza konstrukcję nośną, zawieszona na wysokości od kilku do kilkunastu pięter nad doliną. Drewniany szkielet o przekroju pięcioboku został przeszklony 3624 kwadratowymi taflami¹² tworzącymi okna o ukośnym pochyleniu na zewnątrz. Zadaszenie pokrywa blacha profilowana trapezowo. Przemierzając pomieszczenie po miękkiej wykładzinie odczuwa się nieznaczne wertykalne drganie iglicy, zwiększające się wraz z odległością marszu. Dojście do spiczastego zwieńczenia zamyka okno usytuowane w podłodze, przez które w dole widoczne są szczyty drzew i ostańce skalne na pochyłości terenu opadającej do 47 m poniżej¹³. Po wielu dziesięcioleciach korony drzew dosięgły iglicy w jej partii centralnej i częściowo ją przesłoniły. Obecnie dojście do okna podłogowego zamyka tafla, za którą, dzięki wznoszącej się do góry podłodze i wygenerowanemu złudzeniu optycznemu, zwężający się szpic iglicy wydaje się bardziej oddalony, co w sensie dosłownym stwarza iluzję nieskończoności. Inspiracją powstania Infinity Room stał się niewątpliwie Birdwalk Wrighta z rezydencji Taliesin. Jest to rodzaj wydłużonego, odkrytego balkonu wymurowanego na dwuteownikowych belkach wspartych na filarze, wysunięty znacznie poza elewację budynku. Jest on dłuższy, ale też o połowę węższy niż w słynnym Domu nad Wodospadem tegoż architekta. Koncepcja Jordana od strony projektowej, jak też konstrukcyjnej wypadła atrakcyjniej od projektu Birdwalk Wrighta.

W znacznym oddaleniu od Głównego Domu wznosił Jordan w 1961 r. Dom Bramny (The Gate House, oznaczenie 1 na il. 5a, il. 13), do którego dojście prowadzi zadaszoną kładką. Jego wnętrze o nieforemnym kształcie i fakturze kamiennych ścian, z kamiennym kominkiem wypełnionym miedzianymi kotłami, jest surowe. Ożywiają je ustawione ukośnie oraz zawieszone w przestrzeni wzdłuż pochylonego okna instrumenty muzyczne z fortepianem, harfą, smyczkami i perkusją, tworzące replikę orkiestry kameralnej (The Gatehouse Ensemble), które

7. Wyposażenie pomieszczenia The Art and Music Room – lampa „grzybowa” (Mushroom lamp) Bauer & Coble o wysokości 1 m na witrażowym stoliku kawowym.

Fot. Maciej D. Kossowski, 1992

7. Furnishing The Art and Music Room – a Bauer & Coble Mushroom Lamp, 1 m high on a stained glass coffee table. Photo: Maciej D. Kossowski, 1992

8. Dom na ostańcu Deer Shelter Rock, [b.a., b.d.].

Źródło: <https://www.southwestwi.com/house-on-the-rock/>

8. House on the Deer Shelter Rock, [u.a., n.d.].

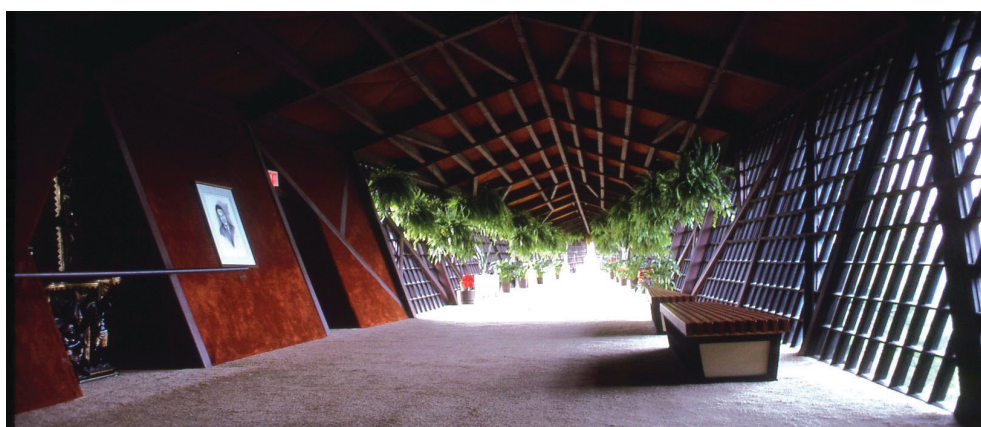
Source: <https://www.southwestwi.com/house-on-the-rock/>

¹² Op. cit., s. 136.

¹³ Ibidem.

9. Wizualizacja Pokoju Nieskończoności w rzucie pionowym, grafika umieszczona przy wejściu do pomieszczenia. Fot. Maciej D. Kossowski, 1992
 9. Visualisation of the Infinity Room in vertical projection, graphic placed at the entrance to the room.
 Photo: Maciej D. Kossowski, 1992

10. Pokój Nieskończoności.
 Fot. Maciej D. Kossowski, 1992
 10. Infinity Room. Photo: Maciej D. Kossowski, 1992

poruszane mechanicznie odtwarzają w nieskończoność Boléro Ravela. Pobliski Garden Room wypełniają konary drzew i zawieszone w donicach paprocie. Natomiast Pokój Sztuki i Muzyki (The Art and Music Room, il. 14) zajmuje wprowadzie klasyczny fortepian, lecz stojący w otoczeniu witraży z wizualizacją czterech pór roku i floralnych żyrandoli, orientalnego parawanu ozdobionego macią perłową z czaplami w locie oraz kolekcją brązów. Tafle szkła wprawione w okna obu tych pokoi mają barwę kobaltową, a łączące je ściany wymurowane zostały z płaskich bloków kamienia. Dobór zestawienia i elementów wyposażenia o ekstremalnych kontrastach jest zadziwiający.

Dom Bramny łączy trakty komunikacyjne między Domem Głównym z iglicą Infinity a kompleksem obszernych budowli wzniesionych w późniejszych latach. I tak w 1968 r. powstał Młyn (Mill House, oznaczenie 4 na il. 5a, il. 15) z kołem łopatkowym o średnicy 4 m, obracającym się w niewielkim cieku wodnym¹⁴. Wnętrze mieści olbrzymi, przeszklony od góry miech, tworzący swoistą gablotę dla kolekcji blisko 50 szklanych przycisków do papieru. Stoi przed ogromnym rustykalnym paleniskiem z obszernym kominem, we wnętrzu którego schody wiodą do wędzarni. Jego projekt zainspirowany został konstrukcją kominka szkockiego zamku, który posiadał sekretne pomieszczenie, zapewniające uchodźcom

¹⁴ Op. cit., s. 23.

11.

12.

politycznym tymczasowe schronienie¹⁵. Jedną ze ścian zajmuje podświetlony od tyłu sześciopoziomowy regał z ekspozycją ok. 200 naczyń szklanych o transparentnej barwie kobaltowej, miodowej i turkusowej – flakonów, dzbanów, słoików, karafek i kieliszków – zgrupowanych niesymetrycznie. Znajdują się tu różnorodne kolekcje tematyczne wyodrębnione w salonikach dedykowanych dla obu płci (The Gentlemen's Lounge i The Ladies Lounge).

Mill House łączy się z kolejną budowlą wzniesioną w latach 70. XX w. na nieregularnym planie zbliżonym do wydłużonego prostokąta, która odtwarza ulicę z przeszłości (Streets of Yesterday, oznaczenie 5 na il. 5a). Z przeciwnego końca i z lewego boku przylega do niego obszerna, trójpoziomowa sala dedykowana dziedzictwu morza (Heritage of the Sea, oznaczenie 6 na il. 5a), udostępniona publiczności w 1990 r. Z prawego zaś boku łączy się z wydłużonym pomieszczeniem z wyodrębnioną częścią nazwaną Muzyka Przeszłości (Music of Yesterday, oznaczenie 9 na il. 5a) i Czerwonym Pokojem (The Red Room) oraz przylegającym doń pokojem Spirit of Aviation (oznaczenie 10 na il. 5a). Ciąg tej budowli zamykają z obu stron obszerne sale – Tribute to Nostalgia (oznaczenie 7 na il. 5a) oraz Carousel Room (oznaczenie 11 na il. 5a).

Streets of Yesterday wyróżnia się w całym kompleksie, bowiem jest to zrekonstruowana w skali 3/4 ulica miejska z XIX w., wybrukowana czerwonym klinkierem, z domami, drzewami i latarniami wzdłuż traktu, w całości zadaszona. Wnętrze każdego oświetlonego od wewnątrz domu zostało wyposażone z najdrobniejszymi szczegółami w meble i utensylia z epoki. Jeden z budynków mieści biuro szeryfa, inny remizę straży pożarnej, kolejny aptekę, sklep z zegarami, zakład fryzjerski i warsztat snycerski. Budynek z powozami wzniesiony został nieopodal kuźni z imitacją rozpalonego pieca i makietą konia oczekującego na podkucie. Kompletnie wyposażony sklep „kolonialny” o dwóch witrynach wypełnionych importowanymi z Chin wyrobami rękodzieła i bibelotami sprawia

11. Przeszkłona ściana i zakończenie iglicy z otworem okiennym w podłodze odgradzającym dojście na szpic.
Fot. Maciej D. Kossowski, 1992

11. Glazed wall and spire end with a window in the floor separating access to spike.
Photo: Maciej D. Kossowski, 1992

12. Pokrycie iglicy Infinity Room.
Fot. Maciej D. Kossowski, 1992

12. Infinity Room spire cover.
Photo: Maciej D. Kossowski, 1992

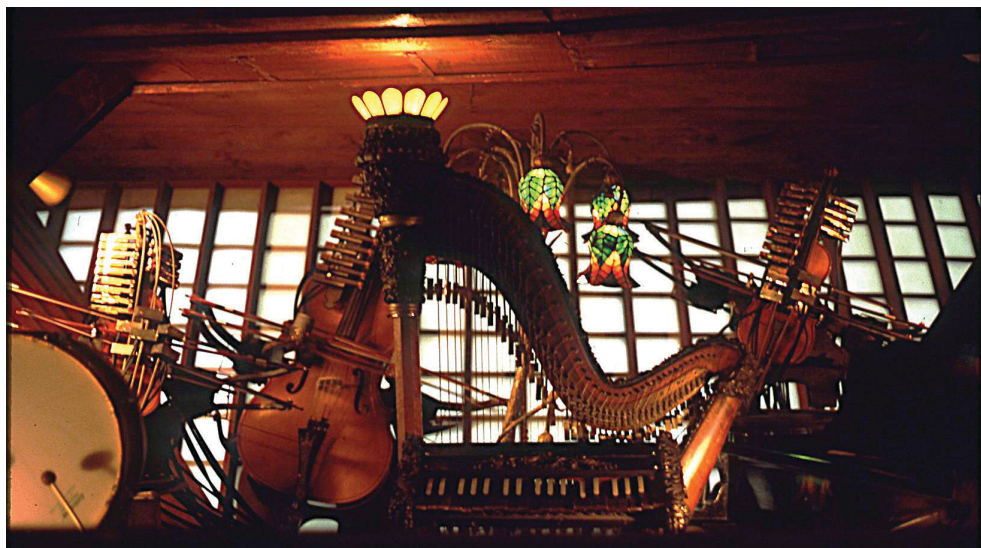
¹⁵ Op. cit., s. 24.

13. Instrumenty orkiestry kameralnej w Gate House.

Fot. Maciej D. Kossowski, 1992

13. Chamber orchestra instruments in the Gate House.

Photo: Maciej D. Kossowski, 1992

wrażenie, jakby rzeczywiście prowadzono w nim sprzedaż tych wyrobów. Oprócz Wielkiej Ulicy Przeszłości zbudowano Małą Ulicę Przeszłości, przy której znajdują się sklepy i gabinety rzemieślników i lekarzy – warsztat naprawy lamp i witraży oraz gabinet okulistyczny i dentystyczny wyposażony w wiertarkę nożną. Sektor na tym trakcie nazwany Muzyką Przeszłości wypełnia maszyneria wprowadzająca w ruch manekiny japońskiej orkiestry nazwanej Mikado. Ze znakomitych organów wydobywają się czyste tony dalekowschodniej muzyki. Mikado powstało na podstawie projektu Alexa Jordana¹⁶. Zaprojektowany także przez Jordana orchestrion z trzema suzafonami, cymbałami i trąbkami, nazwany imieniem cesarza Franciszka Józefa, ma wysokość przeszło 8 m i szerokość 3,6 m¹⁷. Z kolei Pokój Niebieski (Blue Room) wypełniają mechaniczne instrumenty symfoniczne o znacznej sile brzmienia, która wymusiła zainstalowanie akustycznego baldachimu z pikowanej wykładziny na suficie, aby – jak zapowiedziano z emfazą – „nie roztrzaskały się rokokowe lustra i kandelabry”¹⁸. Królewskie miejsce w mechanicznej kolekcji instrumentalnej zajmuje urządzenie odtwarzające walc Johanna Straussa II *Nad pięknym modrym Dunajem* z wyeksponowanymi we wnękach złoto-lazurowej aranżacji harfą, fortepianem, altówką, kontrabasami oraz stojącymi po bokach kotłami. Natomiast w Czerwonym Pokoju, rozświetlonym kilkunastoma kryształowymi żyrandolami, rozbrzmiewa muzyka z *Dziadka do orzechów* Piotra Czajkowskiego. W sekcji tej usytuowano ostatnio wystawę poświęconą aeronautyce i najważniejszym wydarzeniom w dziejach lotnictwa z licznymi modelami samolotów zawieszonymi pod sufitem, wśród których nie zabrakło repliki trójpłotowca Fokker Manfreda von Richthofena „Czerwonego Barona” oraz modeli P47N Thunderbolt i Hawker Hurricane. Ciąg tego zespołu zamyka Carousel Room. Będąca w ustawicznym ruchu karuzela o średnicy 24 m i wysokości ponad 10 m z ręcznie wykonanymi 269 zwierzętami, 182 żyrandolami i 20 tysiącami świecących żarówek jest uważana za największą wewnętrzną karuzelę na świecie. Ponad dekadę zajęło Jordanowi

¹⁶ Op. cit., s. 59.¹⁷ Op. cit., s. 57.¹⁸ Op. cit., s. 55.

14.

15.

zaplanowanie, skonstruowanie i wykończenie mitycznych stworzeń i postaci rozmieszczonych na jej platformie w siedmiu rzędach¹⁹. Przeciwną stronę tej sekcji zajmuje czteropiętrowe pomieszczenie z dookólnymi chodnikami na kilku poziomach, dedykowane Dziedzictwu Morza. Mieści makietę stwora morskiego upodobnionego do kaszalota o wysokości 18 m i długości 61 m, walczącego z gigantyczną ośmiornicą²⁰. W rozwartej paszczy imaginacyjnego potwora umieszczono naturalnych rozmiarów szalupę morską. Dookolne gabloty zawierają szczegółowe modele ponad 200 statków z różnych epok, w tym model Titanica oraz pamiątki z egzotycznych podróży morskich i artefakty marynistyczne. W innym pomieszczeniu równie kuriozalne makiety wizualizują słonia w zbroi – nawiązującego do wyczynu Hannibala przekraczającego Alpy – z wojownikiem pochwyconym trąbą; ogromnego mastifa, także w żelaznym pancerzu, atakującego powalonego rycerza oraz walkę kopijnika z piechurem. Wszystkie zbroje do tych ekspozycji zostały wykonane przez kustosa i rzemieślników Tower of London²¹. Po śmierci Jordana wzniesiono kolejne budowle, w tym Budynek Transportu, w którym zgromadzono kolekcję bryczek, dyliżansów, dawnych samochodów, traktorów parowych, rzadki wóz strażacki i lokomotywę sprzed wojny secesyjnej.

Cztery następujące po sobie galerie ekspozycyjne (na planie il. 5a oznaczone nr 16-17-18-19) mają układ amfiladowy, podobnie jak przejście z Doll Carousel Building do Circus Room. Natomiast wielkie sale charakteryzuje konstrukcja typowa dla hal przemysłowych z dwuspadowym lekkim dachem. Niebotyczna Sala Organowa (The Organ Room, oznaczenie 12 na il. 5a) zawiera trzy miedziane konsole, największe jakie zbudowano, otoczone pięciopoziomowymi pomostami ze schodami. Widok z pomostu umożliwia wgląd na morski silnik wysokoprężny i dwupokładowe koło sterowe. Chaotyczną ekspozycję dopełniają piszczałki organowe ukierunkowane na wszystkie możliwe strony, wmontowane w ruchome koła i przemieszane z instrumentami perkusyjnymi, zawieszonymi wśród

14. Wnętrze Art and Music Room.

Fot. Maciej D. Kossowski, 1992

14. The interior of the Art and Music Room.

Photo: Maciej D. Kossowski, 1992

15. Wnętrze Mill House. Fot. Maciej D. Kossowski, 1992

15. Mill House interior. Photo: Maciej D. Kossowski, 1992

¹⁹ Op. cit., s. 68.

²⁰ Op. cit., s. 126.

²¹ Op. cit., s. 107-108. Wydaje się to mało prawdopodobne, być może chodzi o projekty rysunkowe zbroi.

bezlistnych brzoź, niczym surrealistyczne instalacje plenerowe. Na dolnym poziomie usytuowano wielką śrubę okrętową z wielorybniczego frachtowca, 24-funtowe działo pokładowe i wielką miedzianą kadź z browaru, a u góry zegar o średnicy 13 metrów, wprawiony w ruch na zasadzie *perpetuum mobile* przez kule armatnie toczące się grawitacyjnie²². Ogromne maszyny hydrauliczne i kameralne witryny sklepowe z bibelotami oraz kolekcją brązów Frederica Remingtona²³ wypełniają resztę tej sali. Usytuowany w sąsiedztwie Pokój Dzikich Zwierząt (Wildlife Room) zaprojektowany został jako wzbogacenie Deer Shelter Rock i uzupełnienie scenografii całego domu, pełnego skał i drzew, o wypchane zwierzęta. W tej samej sekcji pomieszczeń znajdują się dwie wolno obracające się wielopoziomowe karuzele z kolekcją lalek w różnych rozmiarach. Koresponduje z nią Pokój Domków dla Lalek (oznaczenie 14 na il. 5a) zawierający największą w świecie kolekcję miniaturowych domów w stylu od kolonialnego po wiktoriański. Większość spośród ponad 250 domków zbudowana została w skali jednego cala odpowiadającego jednej stopie²⁴. W pomieszczeniu tym zbudowano według projektu Jordana także wielkie działo obłężnicze – nazwane kolosem Iwana Groźnego – o lufie długości niemal 16 m i kalibrze 47 cali (120 cm) z kolcami wokół wylotu oraz o masywnych kołach średnicy 4 m²⁵. Natomiast nad wyjściem z pomieszczenia galopują w półmroku figury Czterech Jeźdźców Apokalipsy.

W Budynku Cyrku (The Circus Building, oznaczenie 15 na il. 5a) oprócz olbrzymiego wozu cyrkowego z 40-osobową orkiestrą oraz naturalnej wielkości piramidy słońi²⁶ usytuowano 80-osobową orkiestrę symfoniczną z manekinami trzymającymi instrumenty. Czternastu rzemieślnikom zajęło trzy lata wykonanie całego przedsięwzięcia złożonego ze 120 elementów, sprzężonego okablowaniem o łącznej długości 57 mil i ożywionego za pomocą 31 dmuchaw oraz 2300 silników pneumatycznych²⁷. Orkiestrę można indywidualnie aktywować i odtworzyć muzykę z mechanicznych maszyn obecnych niemal w każdym pomieszczeniu. Samogrające instrumenty stanowią okazały zestaw kolekcji Jordana, wśród których nie zabrakło szafy muzycznej Ludwika Hupfelda z trzema wiolonczelami aktywowanymi pneumatycznie oraz oryginalnego Violano Virtuoso – rzadkiej maszyny odtwarzającej grę na pianinie i skrzypcach.

Zbiory tematyczne zgrupowane w galeriach pochodzą z niemal wszystkich regionów świata. Na uwagę zasługuje ulokowana w Mill House obszerna kolekcja dawnej broni palnej europejskiej i amerykańskiej. Odrębne kolekcje ruchomych zabawek, animowanych scen rodzajowych, lokomotyw parowych i silników zajmują osobne gabloty ściennie. Bardzo rzadka kolekcja miniatur cyrkowych, wykonana w skali 1/8, 1/4, 1/2 oraz jednego cala do jednej stopy, obejmuje dioramy cyrków i pokazy cyrkowe. W podobnym charakterze plasuje się zestaw mechanicznych

²² Op. cit., s. 75; *Southwest Wisconsin Uplands – House on the Rock...*, op. cit.

²³ Frederic Sackrider Remington (1861-1909) amerykański malarz, ilustrator i rzeźbiarz. *Mantle Fielding's Dictionary of American Painters, Sculptors & Engravers*, ed. G.B. Opitz, New York 1987, s. 1047.

²⁴ *The Dream Lives On...*, op. cit., s. 85.

²⁵ Op. cit., s. 112.

²⁶ Op. cit., s. 96.

²⁷ Op. cit., s. 98.

16.

17.

scen typu „Baranger Motion”, które od lat 20. do 60. XX w. zdobiły witryny sklepów jubilerskich. Uwagę zwraca zbiór dalekowschodnich wyrobów z kości słoniowej. W skład kolekcji wchodzi figurki z drewna sandałowego, terrakoty oraz pejzaże rzeźbione w drewnie korkowym. Dopełnieniem zbiorów jest kolekcja zbroi oraz pokaźny zbiór lalek. Niektóre obiekty są oryginalne, dużą część stanowią kopie i repliki nabyte lub wykonane na miejscu. Spośród naturalistów interesujący jest zbiór motyli z całego świata z wieloma rzadkimi okazami. Na Małej Ulicy Przeszłości (The Little Street of Yesterday) w odrębnych gablotach przyściennych znajdują się kolekcje posążków religijnych, ozdobnych kas sklepowych, ślusarskich zamków i kłódek.

Z domem powiązane są ogrody – azjatycki ze stawem i fontanną oraz japoński ze ścieżkami spacerowymi i mostkami wśród płytkich sadzawek (il. 16, 17). Znajduje się tu 4-metrowy wodospad. W ogrodach posadzono 10 tysięcy cebulek amarylisu oraz uprawianych jest około 200 innych gatunków kwiatów występujących na obu półkulach Ziemi²⁸. Nieopodal wyeksponowano rzeźby, zaś w Centrum Alexa Jordana można zapoznać się z biografią architekta, który stworzył i wyposażył tę ekscentryczną budowlę.

16. Gigantyczne rzeźby ogrodowe.

Fot. Maciej D. Kossowski, 1992

16. Giant garden sculptures.

Photo: Maciej D. Kossowski, 1992

17. Zadaszone przejście wśród koron drzew

z jednej części Domu na Skale do drugiej.

Fot. Maciej D. Kossowski, 1992

17. A covered walkway among the treetops
from one part of the House on the Rock to another.

Photo: Maciej D. Kossowski, 1992

²⁸ Op. cit., s. 117.

Obecnie kompleks architektoniczny składa się z wielu budynków, ogrodów i sklepów tworzących ośrodek turystyczny o powierzchni niemal 3 mil kwadratowych. Nieopodal wybudowano zajazd ze 114 pokojami oraz hotel z osiemdziesięcioma dwupokojowymi apartamentami i dwoma krytymi basenami a także obszerne pole golfowe²⁹. Po 70 latach miejsce to nadal fascynuje swoją ekstrawagancją, wymykając się znanym definicjom i kanonom. Jak ocenił jeden z żurnalistów jest to „karnawałowy dom zabaw, zdeorganizowane muzeum, zagadka architektoniczna, wytrawna pułapka turystyczna”³⁰. Każdego roku akumuluje znaczne przychody od żądnych wrażeń przybyszów do tej architektoniczno-muzealnej efemerydy. Obiekt stał się popularny, bowiem trafił z numerem pierwszym na listę dziesięciu niezwykłych miejsc na dziesięciolecie istnienia Atlasu Obscura – internetowego magazynu i zarazem biura turystycznego, które kataloguje wyjątkowe miejsca i nietypowe cele podróży na podstawie treści wygenerowanych od użytkowników³¹.

House on the Rock to przeciwieństwo Willi Jeana Paula Getty'ego w Malibu w Kaliforni, opartej na wzorcach klasycznych, zainspirowanej architekturą Willi Papirusów z Herkulanum i kilku innych miejsc antycznych oraz eklektycznego Ringling Museum of Art w Sarasocie na Florydzie z akcentami gotyku i renesansu włoskiego, zwłaszcza architektury Toskanii i Wenecji a nawet sztuki Bliskiego Wschodu, obu zawierających cenne kolekcje starożytności. Alex Jordan także zrealizował budowę domu-muzeum, lecz oparł koncepcję na miejscowym wzorcu – rezydencji Wrighta i własnych, oryginalnych upodobaniach. Brak akademickiego wykształcenia architektonicznego nie był przeszkodą w urzeczywistnieniu tej oryginalnej wizji. Wzniesiona przezeń budowla stała się jeszcze za jego życia legendą i jedną z największych atrakcji stanu Wisconsin. Koncepcja ideowa projektu architektonicznego nawiązała do koncepcji Franka Lloyd Wrighta „fuzji z naturą”, zmaterializowanej w pobliskiej rezydencji Taliesin, jednak w zakresie kompozycji i realizacji nie miała z nią wiele wspólnego. Asymetryczny układ budowli i wypełniające je mechanizmy oraz eksponaty, stały się przeciwieństwem stylu Wrighta. Jeden ze zwiedzających i autorów blogu podsumował swoje wrażenia z pobytu w House on the Rock: „Za każdym razem, gdy odwiedzałem Dom na Skale, wychodziłem wyczerpany psychicznie i emocjonalnie. Nawet w ciągu mniej więcej sześciu godzin, które tam spędziłem, nie czuję, że udało mi się w pełni poznać to miejsce”³².

Budowa skalnych pomieszczeń mieszkalnych i siedzib na niedostępnych ostańcach ma długą tradycję kulturową. W czasach antyku i średniowiecza wybór miejsc determinowała konieczność zapewnienia bezpiecznego schronienia przed wojnami, rabunkiem i morowym powietrzem. W okresie nowożytnym

²⁹ *The House on the Rock – The Resort*, <https://www.thehouseontherock.com/visit-stay/the-resort/> (dostęp: 15.11.2022).

³⁰ A. Gregurich, *House on the Rock at Sixty*, „Belt Magazine”, 27 września 2019 r.

³¹ *10 Extraordinary Places That Celebrate 10 Years of Atlas Obscura*, <https://www.atlasobscura.com/lists/ao-tenth-anniversary-list> (dostęp: 15.11.2022).

³² M. & K. Hobbs, *Hobbes On The Go – Exploring the amazing and mind-blowing House On The Rock*, 21 lutego 2021 r. <https://itchy-feet-travels.com/americas-2/north-america/the-united-states-2/house-on-the-rock/> (dostęp: 15.11.2022).

zmieniły się uwarunkowania. Dominować zaczęła idea zwrotu ku naturze, chęć podziwiania rozległego krajobrazu. Tego rodzaju projekty były jednak nadzwyczaj kosztowne i mogły je zrealizować nieliczne osoby. Tak powstała w 1938 r. willa ofiarowana kanclerzowi III Rzeszy, wzniesiona na wysokości przeszło 1800 m n.p.m. nieopodal Berchtesgaden. Obecnie modne wśród architektów i odbiorców stały się projekty domów wkomponowanych w skały. Takim jest projekt Villi Kuk wciśniętej w dwie olbrzymie, kresowe skały u podnóża Alp Dynarskich na wybrzeżu Dalmacji³³ oraz modernistyczny projekt House Inside a Rock posadowiony na gigantycznym ostańcu skalnym³⁴, zainspirowany nekropolą skalną Mada'in Salih w Arabii Saudyjskiej. Alex Jordan nie był zatem prekursorem tego rodzaju siedlisk w czasach współczesnych, jednak należał do jednych z pierwszych, którzy wybrali do zamieszkania dominujące w krajobrazie formacje skalne. Wychodzących z przybytku Jordana żegna motto twórcy: *My house will stand / on a rock on a hill. / Overlooking a valley / deep and still.*

³³ Zob.: „Total Croatia News”: Lifestyle, 11 maja 2023 r., na stronie <https://total-croatia-news.com/lifestyle/villa-kuk/> (dostęp: 15.11.2022).

³⁴ Zob.: „Dezeen: architecture and design magazine”, 22 maja 2019 r. na stronie <https://www.dezeen.com/2019/05/22/house-inside-a-rock-amey-kandalgaonkar-concept/> (dostęp: 15.11.2022).

Bibliografia

- Gregurich A., *House on the Rock at Sixty*, „Belt Magazine”, 27 września 2019 r.
- Henning R.C., *Frank Lloyd Wright's Taliesin. Illustrated by Vintage Postcards*, Madison 2011
- Kupsh T., *Never Enough: The Creative Life of Alex Jordan*, Chicago 2014
- Mantle Fielding's *Dictionary of American Painters, Sculptors & Engravers*, ed. G. B. Opitz, New York 1987
- Smith K., *Frank Lloyd Wright's Taliesin and Taliesin West*, New York 1997
- The Dream Lives On... the house on the rock* (50th Year Anniversary Edition), Spring Green, WI, 1991

Źródła internetowe:

- Alex Jordan – The man behind the creations at The House on the Rock*, <https://www.thehouseontherock.com/alex-jordan-the-man-behind-the-creations-at-the-house-on-the-rock/>
- Hobbs M. & K., *Hobles On The Go – Exploring the amazing and mind-blowing House On The Rock*, <https://itchy-feet-travels.com/americas-2/north-america/the-united-states-2/house-on-the-rock/>
- Southwest Wisconsin Uplands – House on the Rock*, <https://www.uplandsguide.com/member/info/house-on-the-rock/>
- The House on the Rock – Buy Tickets*, <https://www.thehouseontherock.com/buy-tickets/>
- The House on the Rock – The Resort*, <https://www.thehouseontherock.com/visit-stay/the-resort/>
- The House on the Rock – Where Imagination Comes to Life!*, <https://vimeo.com/ondemand/thehouseontherock1>
- 10 Extraordinary Places That Celebrate 10 Years of Atlas Obscura*, <https://www.atlasobscura.com/lists/ao-tenth-anniversary-list>

House on the Rock – an eccentric building with a museum of curiosities inspired by the work of F.L. Wright

Abstract

The purpose of this paper is to discuss the stages of creation, sources of inspiration and furnishings of a rather unusual building erected on the outcrop of the Deer Shelter Rock, USA, by Alexander John Jordan, an amateur architect inspired by the work of Frank Lloyd Wright, whose Taliesin residence was located nearby. Like Wright, Jordan sought to integrate architecture with the landscape. A manifestation of this idea was the foundation of the building on a geological formation above the treetops and the rustic character of the interiors. However, the expansion of the property beyond the perimeter of the rocky outcrop and the placement of a significant amount of mechanical equipment of his own design detracted from the idyllic character of the residence. This was because the rooms were predominantly designed for display and quasi-museum purposes, rather than exclusively for residential use. They made the building famous, making it a tourist attraction. *The Dream Lives On... the house on the rock* (1991) describes the House on the Rock as „a marvelous experiment of man's harmonious creative coexistence with nature, a treat for the senses and a wonderfully unique experience.” The House on the Rock is the opposite of Jean Paul Getty's Villa in Malibu, California, or the Ringling Museum

of Art in Sarasota, Florida, but it has achieved far greater popularity in the ubiquitous world of pop culture by catering to the tastes of mass audiences.

Key words House on the Rock | Alex J. Jordan | Wright's architectural inspiration | museum of curiosities

The House on the Rock is located near Spring Green and Dodgeville, Wisconsin, 200 miles northwest of Chicago and 50 miles west of Madison.¹ The house was built on the platform of a rock formation (Fig. 1, 2), fulfilling the youthful dreams of American visionary Alexander (Alex) John Jordan (1914-1989), an amateur architect and creator of original mechanical devices (Fig. 3, 4).²

The limestone column of Deer Shelter Rock³ became a place for excursions and picnics on it as early as the turn of the 20th century. In the 1940s, Jordan took a liking to it and often camped

¹ *The Dream Lives On... the house on the rock* (50th Year Anniversary Edition), Spring Green 1991, p. 133.

² T. Kupsh, *Never Enough: The Creative Life of Alex Jordan*, Chicago 2014.

³ Rock formation of cuboidal form almost 20 m high with crown dimensions of approximately 18 by 21 m. Eroded but stable.

on it. He decided to build a stable shelter after his tent was blown down by the wind one night.⁴ The rock and adjoining land were lent to Jordan by a local farmer, enabling extensive work to begin in 1945. Using explosives, he partially levelled the top of the peak, modelling the ground for the development. He constructed a shelter called the Shed on it. Unsatisfied with the result, he demolished it and started the construction of the Winter Room in the early 1950s.⁵ Jordan did not receive any architectural training but, fascinated by the works of Frank Lloyd Wright whose Taliesin estate⁶ was only five miles away in a straight line from the rock, he intended to erect a building to match the works of the eminent architect, emulating the style of 'fusion with nature'. It was not only the breadth of Wright's architectural concept, combining a residential house with an architectural studio and outbuildings in a single complex, but also the location in a landscape with undulating terrain tectonics, on the crest of a hill, overlooking extensive fields and wooded areas, that undoubtedly influenced Jordan's imagination as he took on the unusual challenge.

The main building with a living room, studio and a workshop was built on top of an 18-metre-high monadnock with vertical walls near its peak. The building material was provided to Jordan's by the nearby limestone quarry. In the early years—the creator carried bricks, stone and mortar for construction in a basket on his

back. He climbed the rock using a ladder and hoisted the building materials with ropes, as an electric hoist was not installed until electricity was brought in 1952.⁷ After acquiring a 200 acre plot of rocky outcrops,⁸ Alex Jordan expanded the building work. He opened the house to the public in 1959 for a fee of 50 cents. He earmarked that revenue for further expansion. The increase in the number of visitors necessitated the construction of a staircase (now entered via a 114 m long covered footbridge set out among the treetops). In the years that followed, he erected further rooms, annexes, separate buildings and pavilions that extended well beyond the perimeter of the lofty rock. Along with the construction, he created mechanical equipment for the new rooms. He founded the museum and equipped it with artefacts of astonishing variety. Jordan spent only four nights in the House on the Rock that he built and to which he devoted his entire life.⁹ In December 1988, he sold the property to his long-time partner, Art Donaldson, a businessman and collector. He died the following year. In accordance with Jordan's wishes, his ashes were scattered over the building.¹⁰

The architectural foundation consists of several larger units that were built at different times and at some distance from each other (Fig. 5a, 5b, 6). The separate pavilions and larger buildings are connected by walkways in the form of covered galleries and covered footbridges, which also pass through two gardens in Japanese and Asian styles. The substructure and load-bearing elements were made of steel I-beams, reinforced concrete, brick, stone and square timber. Jordan's innovative solution was to use sloping cantilevered windows in many areas of the architectural foundation, designed to offer a view of the treetops at the base of the building. Glazed partition walls made of small square panes

⁴ Alex Jordan – *The man behind the creations at The House on the Rock*, <https://www.thehouseontherock.com/alex-jordan-the-man-behind-the-creations-at-the-house-on-the-rock/> (accessed: 15 November 2022).

⁵ *Southwest Wisconsin Uplands – House on the Rock*, <https://www.uplandsguide.com/member/info/house-on-the-rock/> (accessed: 15 November 2022).

⁶ An architectural complex designed in 1911, comprising Wright's residence, studio and farmhouse with an impressive 3,400m² of floor space, situated on a plot of land of 800 acres (over 300 ha). Recognised as a National Historic Landmark in 1976 and included on the UNESCO World Heritage List in 2019. See R. C. Henning, *Frank Lloyd Wright's Taliesin. Illustrated by Vintage Postcards*, Madison 2011. Wright also erected Taliesin West, a summer house–workshop in the Arizona desert, also included on both heritage lists: K. Smith, *Frank Lloyd Wright's Taliesin and Taliesin West*, New York 1997.

⁷ *The Dream Lives On...*, op. cit., p. 3.

⁸ Ibidem.

⁹ Alex Jordan – *The man behind the creations...*, op. cit.

¹⁰ Ibidem.

of frosted glass alluding to the Shōji screens. Thanks to that solution, they give the impression of lightness. However, they have not lost any functionality and still provide natural interior lighting and privacy to the rooms. Therefore, the exterior bulk and some of the interior elements made reference to the traditional Japanese architecture. The asymmetrical spatial form with a modular layout merged with the surroundings. The shingle roofs of undersized wooden staves, including the canopy of the outer footbridges, were also derived from the Far Eastern building style.

The interiors were given a rustic feel. The faces of the walls are dominated by split stone, as in Wright's living room in Taliesin. Space was visually enlarged in many of the rooms thanks to windows sloping that are tilted outwards at the top. Mezzanine floors were built in the more spacious rooms and even trees were planted. In others, rock ponds and watercourses were placed. Most of the rooms, with their asymmetrical floor plans and multi-level layout, remain dimly lit. The multipoint lighting mostly consists of stained-glass lamps and chandeliers comprising perhaps the world's largest collection of Tiffany-inspired wares by the Bauer & Coble manufactory (Fig. 7). Various trinkets were placed in random spots, with a predominance of figurines and other Far Eastern wares. This is how the arrangement of the House on the Rock differs from the Taliesin residence, where spacious interiors are bright thanks to the daylight streaming in through the airy windows, and where furniture and furnishings are neatly arranged.

The oldest part of the architectural complex is the Main House, built on a rocky outcrop that offers a 30-mile-wide view of the Wyoming Valley (Ref. 2 in Fig. 5a, Fig. 8).¹¹ It was built on the plan of an irregular polygon composed of volume-differentiated parts. During construction, the natural rock formation was taken advantage of, leaving numerous boulders

inside the rooms. The first area adapted was a small rectangular living room with a smooth ceiling. The longer wall was built of flat, unevenly worked limestone blocks and a kitchen shaft was erected next to it. The opposite side is decorated with fragments of thick, multicoloured glass panes, layered together in a surface-offset arrangement with projections forming shelves. An elongated window opening with an aspect ratio of 2:1 is located on the shorter side. Cobalt-coloured glass panels with a repeating décor were inserted into the windows. The room is currently filled with two red sofas. Their place was originally taken by a corner sofa with a light fur finish. Jordan added 12 more rooms to the house in 15 years.

Adjacent to the Main House is the Infinity Room (Ref. 2 in Fig. 5a, Fig. 9-12), added in 1985. It deserves special attention. Jordan originally planned to build it out of wood and glass in sections up to 18 m long. Ultimately, he used structural steel, through the use of which he was able to significantly modify the design. The Infinity Room is a horizontal, tapering spire of an impressive 66 m in length, extending 50 m beyond the supporting structure, suspended several to a dozen storeys above the valley. The pentagonal timber frame was glazed with 3,624 square panels¹² forming windows with an outward slant. The roof is covered with trapezoidal profiled sheeting. Walking across the room on the soft carpet, one feels a slight vertical vibration of the spire, increasing with the walking distance. The access to the pointed end is closed with a window placed in the floor, through which treetops and rocky outcrops can be seen below on the sloping ground descending to 47 m below.¹³ After many decades, the treetops reached the central part of the spire and partially obscured it. Access to the floor window is currently closed off with a panel behind which, thanks to the rising floor and the optical illusion generated,

¹¹ *The Dream Lives On...*, op. cit., p. 8.

¹² Op. cit., p. 136.

¹³ Ibidem.

the tapering spike of the spire appears more distant, literally creating the illusion of infinity. The Infinity Room was undoubtedly inspired by Wright's Birdwalk from the Taliesin Mansion. It is an elongated, exposed balcony built on I-beams supported by a pillar, extending well beyond the building's façade. It is longer and half as narrow as that of the same architect's famous Waterfall House. Jordan's concept was more attractive than Wright's Birdwalk from a design and construction perspective.

At a considerable distance from the Main House, Jordan erected the Gate House (Ref. 1 in Fig. 5a, Fig. 13) accessed via a covered footbridge. Its irregularly shaped and textured stone interior, with a stone fireplace filled with copper boilers, is austere. A lively atmosphere is created thanks to musical instruments set diagonally and suspended in the air along the sloping window, with a piano, harp, strings and percussion forming a replica of a chamber orchestra (The Gatehouse Ensemble), which, when moved mechanically, play Ravel's *Boléro* endlessly. The nearby Garden Room is filled with tree branches and ferns hanging in pots. The Art and Music Room (Fig. 14) contains a classical piano that stands surrounded by stained-glass windows with visualisations of the four seasons and floral chandeliers, an oriental screen decorated with mother-of-pearl depicting herons in flight, and a collection of bronze objects. The panes of glass set into the windows of both of these rooms are cobalt-coloured, and the walls that connect them were made of flat blocks of stone. Both this choice and extremely contrasting fixtures are astonishing.

The Gate House connects the thoroughfares between the Main House with its Infiniti spire and the complex of extensive buildings constructed in later years. In 1968, the Mill House was built (Ref. 4 in Fig. 5a, Fig. 15) with a 4 m diameter paddle wheel rotating in a small watercourse.¹⁴ The interior houses huge bellows glazed from the top, forming a display case of sorts

for a collection of nearly 50 glass paperweights. It stands in front of a huge rustic hearth with a spacious chimney with a staircase leading to the smoke house inside. Its design was inspired by the fireplace structure in a Scottish castle, which had a secret room to provide temporary shelter for political refugees.¹⁵ One wall is occupied by a six-storey bookcase illuminated from behind, with a display of approximately 200 cobalt, honey and turquoise transparent glass containers such as flacons, jugs, jars, decanters and glasses – all of them grouped asymmetrically. It includes a variety of themed collections separated into lounges dedicated to both sexes (The Gentlemen's Lounge and The Ladies Lounge).

The Mill House is connected to another building erected in the 1970s on an irregular plan close to an elongated rectangle, which recreates the streets of the past (Streets of Yesterday, Ref. 5 in Fig. 5a). Adjoining it from the opposite end and the left side is a spacious, three-level hall dedicated to the heritage of the sea (Ref. 6 in Fig. 5a), which was opened to the public in 1990. On the right-hand side, it connects to an elongated room with a separate section called Music of Yesterday (Ref. 9 in Fig. 5a) as well as the Red Room and Spirit of Aviation room adjacent to it (Ref. 10 in Fig. 5a). The complex of this building is enclosed on both sides by spacious halls – the Tribute to Nostalgia (Ref. 7 in Fig. 5a) and the Carousel Room (Ref. 11 in Fig. 5a).

Streets of Yesterday stand out in the entire complex, as this is a reconstructed 3/4-scale 19th century town street paved with red clinker, including houses, trees and lanterns along the tract, all of it under the roof. The interior of each house is illuminated from the inside and was furnished with period furniture and utensils to the finest detail. One building houses the sheriff's office, another is the fire station, and others include a pharmacy, a clock shop, a barber shop and a woodcarver's workshop. A carriage building was erected near the blacksmith's shop with an

¹⁴ Op. cit., p. 23.

¹⁵ Op. cit., p. 24.

imitation of a lit furnace and a mock-up of a horse awaiting shoeing. A completely furnished 'colonial' shop with two display windows filled with handicrafts and trinkets imported from China gives the impression of actually selling such products. In addition to the Great Street of the Past, the Little Street of the Past has been built with shops and offices of craftsmen and doctors, a lamp and stained-glass repair shop, and an ophthalmologist and dentist's office equipped with a foot-operated drill. A sector on this path, called Music of the Past, is filled with machinery setting in motion the dummies of a Japanese orchestra called the Mikado. Pure tones of Far Eastern music come from an exquisite organ. The Mikado is based on a design by Alex Jordan.¹⁶ Jordan also designed an orchestrion with three sousaphones, cymbals and trumpets, named after Emperor Franz Joseph, which is over 8 m high and 3.6 m wide.¹⁷ The Blue Room, on the other hand, is filled with mechanical symphonic instruments of considerable sound power, which necessitated the installation of an acoustic canopy of quilted carpet on the ceiling so that, as an emphatic announcement states: "the rococo mirrors and candelabrum [would not] shatter."¹⁸ The main place in the mechanical instrument collection belongs to a device reproducing Johann Strauss's II *On the Beautiful Blue Danube* waltz, with harp, piano, viola, double basses and timpani standing on the sides exposed in the recesses of the gold and glaze arrangement. Meanwhile, music from Tchaikovsky's *The Nutcracker* resounds in the Red Room illuminated by a dozen crystal chandeliers. This section recently housed an exhibition on aeronautics and the most important events in the history of aviation, with numerous model aircraft suspended from the ceiling, including a replica of Manfred von Richthofen's 'Red Baron' triplane Fokker Dr.1 and models of the P47N Thunderbolt and Hawker Hurricane. The complex ends with

the Carousel Room. With 24 m in diameter, more than 10 m in height and featuring 269 handcrafted animals, 182 chandeliers and 20,000 light bulbs, the carousel is said to be the largest indoor carousel in the world. It took Jordan more than a decade to plan, construct and finish the mythical creatures and figures arranged on her platform in seven rows.¹⁹ The opposite side of this section includes a four-storey room with circular walkways on several levels, dedicated to the Heritage of the Sea. It contains a mock-up of a sea creature resembling a 18 m high and 61 m long sperm whale, battling a giant octopus.²⁰ A life-size sea lifeboat was placed in the gaping maw of the imaginary monster. Display cabinets surrounding it contain detailed models of more than 200 ships from various eras, including a model of the Titanic, as well as memorabilia from exotic sea voyages and maritime artefacts. In another room, equally bizarre mock-ups visualise an elephant wearing armour – alluding to Hannibal's feat crossing the Alps – with a warrior seized by the elephant's trunk; a huge mastiff, also in iron armour, attacking a knocked-down knight; and a fight between a lancer and an infantryman. All pieces of armour for these displays were made by the custodian and craftsmen from the Tower of London.²¹ Further buildings were erected after Jordan's death, including the Transport Building, which houses a collection of carriages, stagecoaches, old automobiles, steam tractors, a rare fire engine and a pre-Civil War locomotive.

Four consecutive exhibition galleries (Fig. 5a, Ref. 16-17-18-19) have an enfilade layout, as does the passage from the Doll Carousel Building to the Circus Room. The large rooms, on the other hand, were designed as typical industrial halls with a pitched lightweight roof. The sky-high Organ Room (Ref. 12 in Fig. 5a) contains three copper consoles, the largest ones

¹⁶ Op. cit., p. 59.

¹⁷ Op. cit., p. 57.

¹⁸ Op. cit., p. 55.

¹⁹ Op. cit., p. 68.

²⁰ Op. cit., p. 126.

²¹ Op. cit. pp. 107-108. This seems unlikely; perhaps these are drawing designs of the armour.

ever built, surrounded by five-level platforms with stairs. The view from a platform provides a glimpse of a marine diesel engine and a double-deck steering wheel. Organ pipes oriented in all possible directions, mounted on moving wheels and mixed with percussion instruments, suspended among leafless birches like surreal outdoor installations, add to the chaotic display. The lower level houses a large ship's propeller from a whaling freighter, a 24-pound deck gun and a large copper caddy from the brewery; there is a 13-metre diameter clock at the top, set in motion on the principle of *perpetual* motion by cannonballs rolling by gravity.²² Huge hydraulic machines and cosy shopfronts with trinkets and a collection of Frederic Remington bronzes²³ occupy the rest of this room. Next door, the Wildlife Room designed to enhance the Deer Shelter Rock and complement the setting of the entire house is full of rocks and trees, and stuffed animals. In the same section of the rooms, there are two slowly rotating multi-level carousels with a collection of dolls in different sizes. Corresponding to it is the Doll House Room (Ref. 14 in Fig. 5a) that contains the world's largest collection of miniature houses in styles ranging from colonial to Victorian. The majority of more than 250 houses were built to a scale of one inch corresponding to one foot.²⁴ A large siege cannon named the Colossus of Ivan the Terrible was also built in the room according to Jordan's design, its barrel almost 16 m long and 47 inches (120 cm) in calibre, with spikes around the outlet and massive wheels 4 m in diameter.²⁵ Above the room's exit, figures of the Four Horsemen of the Apocalypse gallop in the semi-darkness.

²² Op. cit., p. 75; *Southwest Wisconsin Uplands – House on the Rock...*, op. cit.

²³ Frederic Sackrider Remington (1861-1909). American painter, illustrator and sculptor: *Mantle Fielding's Dictionary of American Painters, Sculptors & Engravers*, New York 1987, p. 1047.

²⁴ *The Dream Lives On...*, op. cit., p. 85.

²⁵ Op. cit., p. 112.

The Circus Building (Ref. 15 in Fig. 5a) houses²⁶ an 80-piece symphony orchestra with mannequins holding the instruments in addition to a giant circus wagon with a 40-piece orchestra and a life-size pyramid of elephants. It took fourteen craftsmen three years to complete the entire project consisting of 120 components, coupled with 57 miles of wiring and brought to life with 31 blowers and 2,300 air motors.²⁷ The orchestra can be individually activated and music can be played using the mechanical devices present in almost any room. Self-playing instruments make up a sizable set of Jordan's collection, including Ludwig Hupfeld's music cabinet with three pneumatically activated cellos and the original Violano Virtuoso, a rare machine that reproduces piano and violin playing.

The thematic collections grouped in the galleries come from almost all regions of the world. Of particular note is the extensive collection of old European and American firearms located in the Mill House. Separate collections of moving toys, animated genre scenes, steam locomotives and engines occupy separate wall showcases. A very rare collection of circus miniatures, made in 1/8, 1/4, 1/2 and one inch to one foot scales, includes dioramas of circuses and circus shows. In a similar vein, there is a set of mechanical 'Baranger Motion' type scenes that, between the 1920s and the 1960s, used to adorn the shop windows of jewellery shops. A collection of Far Eastern ivory wares is worthy of attention. The collection includes sandalwood figurines, terracotta and landscapes carved in cork. A collection of armour and a sizeable collection of dolls complete the collection. Some objects are original, and a large proportion are copies and replicas acquired or made locally. The curiosities include an interesting collection of butterflies from all over the world with many rare specimens. In The Little Street of Yesterday, separate wall-mounted display cabinets house

²⁶ Op. cit., p. 96.

²⁷ Op. cit., p. 98.

collections of religious statues, decorative shop cash registers, locks and padlocks.

Linked to the house are the gardens: an Asian garden with a pond and a fountain, and a Japanese garden with walking paths and bridges among shallow ponds (Fig. 16 and 17). There is a 4-metre waterfall there. The gardens are planted with 10,000 amaryllis bulbs and around 200 other flower species found on both hemispheres of the Earth.²⁸ Sculptures are on display nearby, while the Alex Jordan Centre offers visitors an opportunity to learn about the biography of the architect who created and furnished this excentric building.

These days, the architectural complex consists of a number of buildings, structures, gardens and shops that make up a tourist centre of almost 3 square miles. An inn with 114 rooms and a hotel with eighty two-room suites and two indoor pools were built nearby, as well as an extensive golf course.²⁹ After 70 years, the place continues to fascinate with its extravagance, escaping familiar definitions and canons. As one journalist said, it is “a carnival fun house, a disorganized museum, an architectural conundrum, the consummate tourist trap.”³⁰ Each year, it accumulates significant revenue from eager newcomers to this architectural and museum ephemeris. The site became popular as it made it to number one on the list of ten unusual places for the tenth anniversary of Atlas Obscura, an online magazine and travel agency that catalogues unique places and unusual destinations based on user-generated content.³¹

The House on the Rock is the opposite of the Jean Paul Getty Villa in Malibu, California, based on classical models, and inspired by

the architecture of the Villa of the Papyri of Herculaneum and several other ancient sites, or the eclectic Ringling Museum of Art in Sarasota, Florida, with touches of Italian Gothic and Renaissance, especially the architecture of Tuscany and Venice, and even Middle Eastern art, both containing valuable collections of antiquities. Alex Jordan has also completed the construction of the house-museum, but based the concept on a local model, the Wright residence, and his own, original tastes. The lack of academic architectural training was not an obstacle to making this original vision a reality. The building he erected became a legend and one of the greatest attractions in the state of Wisconsin while he was still alive. The conceptual idea of the architectural design referred to Frank Lloyd Wright’s concept of ‘fusion with nature’, materialised in the nearby Taliesin residence, but had little in common with it in terms of composition and execution. The asymmetrical layout of the building and the mechanisms and exhibits filling it became the opposite of Wright’s style. One visitor and blog contributor summed up his impressions of his stay at the House of the Rock in the following way: “Both times I have visited the House on the Rock I have left mentally and emotionally exhausted. Even in the six or so hours, I have spent there in total I don’t feel I have scraped the surface of exploring this place.”³²

The construction of rocky dwellings and abodes on inaccessible rocky outcrops has a long cultural tradition. In ancient and medieval times, the choice of sites was determined by the need for a safe haven from wars, robbery and plague. Conditions have changed in the modern period. The idea of turning to nature, and the desire to enjoy the vast landscape prevailed. However, such projects were extremely expensive and only a few people could carry them out. This is how the villa

²⁸ Op. cit., p. 117.

²⁹ *The House on the Rock – The Resort*, <https://www.thehouseontherock.com/visit-stay/the-resort/> (accessed: 15 November 2022).

³⁰ A. Gregurich, *House on the Rock at Sixty*, Belt Magazine, 27 September 2019.

³¹ *10 Extraordinary Places That Celebrate 10 Years of Atlas Obscura*, <https://www.atlasobscura.com/lists/ao-tenth-anniversary-list> (accessed: 15 November 2022).

³² M. & K. Hobbs, *Hobbes On The Go – Exploring the amazing and mind-blowing House On The Rock*, 21 February 2021, <https://itchy-feet-travels.com/americas-2/north-america/the-united-states-2/house-on-the-rock/> (accessed: 15 November 2022).

given to the Chancellor of the Third Reich was created in 1938, built at an altitude of more than 1,800 metres above sea level near Berchtesgaden. Nowadays, designs for houses incorporated into rocks have become fashionable among architects and the public. Such is the design of Villa Kuk squeezed into two giant karst rocks at the foot of the Dinaric Alps on the Dalmatian coast³³ and the modernist design of the House Inside a Rock perched on a giant rocky outcrop,³⁴ inspired by the rock necropolis of Mada'in Salih in Saudi Arabia. Alex Jordan was therefore not the forerunner of this type of habitat in modern times, but he was among the first to choose rock formations dominating the landscape for habitation. Those leaving Jordan's tabernacle can see the author's motto: *My house will stand / on a rock on a hill. / Overlooking a valley / deep and still.*

³³ See: "Total Croatia News" Lifestyle, 11 May 2023, at <https://total-croatia-news.com/lifestyle/villa-kuk/> (accessed: 15 November 2022).

³⁴ See: "Dezeen: architecture and design magazine", 22 May 2019 at: <https://www.dezeen.com/2019/05/22/house-inside-a-rock-amey-kandalgaonkar-concept/> (accessed: 15 November 2022).

Bibliography

Gregurich A., *House on the Rock at Sixty*, „Belt Magazine”, 27 September 2019

Henning R.C., *Frank Lloyd Wright's Taliesin. Illustrated by Vintage Postcards*, Madison 2011

Kupsh T., *Never Enough: The Creative Life of Alex Jordan*, Chicago 2014

Mantle Fielding's *Dictionary of American Painters, Sculptors & Engravers*, ed. G. B. Opitz, New York 1987

Smith K., *Frank Lloyd Wright's Taliesin and Taliesin West*, New York 1997

The Dream Lives On... the house on the rock (50th Year Anniversary Edition), Spring Green, WI, 1991

Internet sources:

Alex Jordan – *The man behind the creations at The House on the Rock*, <https://www.thehouseontherock.com/alex-jordan-the-man-behind-the-creations-at-the-house-on-the-rock/>

Hobbs M. & K., *Hobles On The Go – Exploring the amazing and mind-blowing House On The Rock*, <https://itchy-feet-travels.com/americas-2/north-america/the-united-states-2/house-on-the-rock/>

Southwest Wisconsin Uplands – House on the Rock, <https://www.uplandsguide.com/member/info/house-on-the-rock/>

The House on the Rock – Buy Tickets, <https://www.thehouseontherock.com/buy-tickets/>

The House on the Rock – The Resort, <https://www.thehouseontherock.com/visit-stay/the-resort/>

The House on the Rock – Where Imagination Comes to Life!, <https://vimeo.com/ondemand/thehouseontherock1>

10 Extraordinary Places That Celebrate 10 Years of Atlas Obscura, <https://www.atlasobscura.com/lists/ao-tenth-anniversary-list>